

دامن اسلام از اتهامات زیست‌محیطی غربیان پاک است/ ملاصدرا فیلسوف محیط زیست است

رئیس گروه علوم اسلامی فرهنگستان علوم درباره انگیزه‌های نگارش کتاب «الهیات محیط زیست» گفت: در این کتاب به اتهامات غربی‌ها پاسخ دادم، چون آن‌ها به ادیان ابراهیمی اتهام زده بودند که تخریب کنونی محیط زیست تقصیر مؤمنین است!

رئیس گروه علوم اسلامی فرهنگستان علوم درباره انگیزه‌های نگارش کتاب «الهیات محیط زیست» گفت: در این کتاب به اتهامات غربی‌ها پاسخ دادم، چون آن‌ها به ادیان ابراهیمی اتهام زده بودند که تخریب کنونی محیط زیست تقصیر مؤمنین است!

به گزارش خبرنگار آیین و اندیشه خبرگزاری فارس، کتاب «الهیات محیط زیست» به قلم آیت‌الله سیدمصطفی محقق داماد عضو فرهنگستان علوم چندی پیش از سوی کتاب سال محیط زیست سازمان محیط زیست به عنوان برگزیده ویژه نخستین دوره انتخاب شد. محقق داماد در دو سال گذشته «الهیات محیط زیست» و «اخلاق محیط زیست» را نگاشته و در آنها آموزه‌های دینی و موازین محیط زیست را متذکر شده است.

این استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی در کتاب «الهیات محیط زیست» معتقد است که دغدغه‌های محیط زیستی مقولاتی جهانی هستند، هوایی که ما تنفس می‌کنیم حتی اگر در قاره‌های دیگر آلوده شده باشد، سوراخ شدن لایه اوزون، فقر و گرسنگی که باعث مهاجرت کردن مردم شده است. برخی اعتقاد دارند غلبه روح سوداگری بر انسان معاصر و سیطره تمدن صنعتی او را به جان طبیعت انداخته و برای تأمین منافع خویش کمر به نابودی طبیعت بسته است. نیچه فیلسوف آلمانی اشاره دارد که ما در زمانی واقع شده‌ایم که تمدنش در خطر نابودی به وسیله تمدن است!

برای فهمیدن علل و انگیزه‌های نگارش کتاب «الهیات محیط زیست» با آیت‌الله محقق داماد به گفت‌وگو نشستیم. این نویسنده پیش‌تر آثاری همچون «قواعد فقه»، «اصول فقه»، «حقوق خانواده»، «تحلیل فقهی احتکار»، «تحلیل فقهی اخذ به شفعه» را منتشر کرده و آثاری نظیر «مطالعات تطبیقی در فلسفه اسلامی» و «سیر فلسفه در جهان اسلامی» را ترجمه کرده است.

*به عنوان سؤال نخست رویکرد شما در نگارش کتاب «الهیات محیط زیست» چه بوده است؟

-این نوشتار با دیدگاه الهیاتی به محیط زیست پرداخته و بنابراین از بعد فلسفه اسلامی و قرآنی و بالاخره فقه شیعه و اسلامی مباحث را امتداد داده است.

*چه شد که دست به نگارش اثری درباره محیط زیست و فقه آن زدید؟

- واقعیت این است که در این رابطه مقالات مختلفی درباره ادیان و فقه محیط زیست نوشته بودم اما با نگاه الهیاتی و جامع کلمه چنین چیزی پیش‌تر نوشته نشده است و بنابراین بنده از منابع اسلامی و غربی استفاده کردم و ثانیاً نگاه فلسفه اسلامی به محیط زیست و نگاه قرآنی به محیط زیست را مورد توجه قرار دادم و در آخرین بخش کتاب نیز به «فقه محیط زیست» توجه کردم.

*پیش از این در ایران درباره محیط زیست اثری با این رویکردها نگاشته شده بود؟

خیر به ویژه آخرین بخش کتاب که مربوط به فقه محیط زیست است برای نخستین بار چنین نگاهی اعمال شده که در آینده این دیدگاه‌ها تقلید و مورد استفاده قرار می‌گیرد. معمولاً وقتی اثری ابداع بشود و کار جدیدی صورت گیرد مورد توجه قرار می‌گیرد ولی بعداً ممکن است توسط افرادی تقلید شود.

*چاپ اول کتاب به اتمام نرسیده؟

-تقریباً چاپ نخست رو به پایان است و در ویرایش بعدی کتاب مباحث فقهی بیشتر مورد توجه قرار خواهد گرفت چرا که قصد دارم مباحثی بدان بیفزایم. بنده خیلی سال است که به این مباحث می‌پردازم از دوره دولت‌های گذشته که آقای هاشمی رفسنجانی بودند و شاید هم قبل‌ترش که گفت‌وگوی اسلام و مسیحیت نخستین جلسه‌اش آغاز شد و موضوع طبیعت و بحث مسیحیت در یونان مدنظر قرار گرفت، آن اولین سخنرانی بنده به زبان انگلیسی بود که در سازمان محیط زیست نیز منتشر شد، در دولت‌های بعدی نیز این موضوع باعث شد که بنده درگیر شوم و در کنفرانس‌های مختلف شرکت کنم. خاطرم می‌آید در ایام جنگ چندین مقاله بین‌المللی در صیانت از منابع زیست محیطی در کنفرانس‌های بین‌المللی که بیشترشان در خارج از کشور برگزار شد و البته در داخل هم داشتیم، منتشر کردم و برخی از اینها را از انگلیسی به فارسی ترجمه کردم و به صورت کتاب منتشر شد.

*استاد مخاطب اصلی این کتاب مسئولین دستگاه‌ها برای رفع بحران‌های محیط زیستی هستند؟

-در بخش فقهی شاید مسئولین باشند ولی آنچه بیشتر اهمیت دارد بعد علمی قضیه است و اینکه نگاه دینی به محیط زیست چه اندازه مهم است و چگونه منابع دینی به محیط زیست توجه کرده‌اند؟ چرا که در یک اتهامی که به ادیان ابراهیمی غربیان می‌زنند، مطرح شده که در این ادیان انسان از این لحاظ معرفی شده که به او گفته شود تو تمام جهان را در دست داری و همه چیز برای تو ساخته شده و تو اختیار داری که همه را مورد استفاده قرار بدهی! بنابراین به ادیان ابراهیمی اتهام زده بودند که خرابی محیط زیست که الان در جهان اتفاق افتاده تقصیر مؤمنین است چرا که این مؤمنین هستند که اینطور ساخته شده و طبیعت را سعی دارند مسخر خود کنند و به دریا و جنگل تجاوز کنند به دلیل اینکه معتقدند همه اینها برای انسان است.

بنده در این اثر تلاش کردم لاقلاً دامن اسلام را با استدلال‌های قوی که نگاه فلاسفه اسلامی و قرآن است از این اتهام پاک کنم و ثابت کردم که از نظر اسلامی طبیعت یک امر قدسی است که مظهر و محل تجلی پروردگار است و تجاوز به طبیعت صحیح نیست و بنابراین در حد محدود باید از طبیعت استفاده کرد و ما مأمور آبادانی زمین هستیم و گرنه مفسد فی الارض تلقی می‌شویم. نگاه ما در این کتاب نگاه به فساد در ارض و نگاه فلسفی و عرفانی است چرا که فساد در ارض و آنچه در فقه آمده یک مفهوم خاصی است که برای محاربه و امثال اینها به کار می‌رود ولی در این کتاب فساد در ارض مفهوم وسیع‌تر عرفانی و اخلاقی یافته به طوریکه هر گونه تخریب در زمین، فساد در ارض است. در قرآن کریم نیز بیش از یکصد و اندی بار این مباحث و اهمیت محیط زیست تکرار شده است.

انسان امروز می‌داند که با این لجام‌گسیختگی تمدنی و بی‌اعتنایی به طبیعت و خودمحوری و بی‌توجهی به آینده دیگر آینده‌ای نخواهد داشت و هیچ تضمینی وجود ندارد بنابراین اینها کارهای انسان مدرن است که با تکنولوژی خود انسان را به نقطه‌ای رسانده که ناگزیر به نابودی است. بسیاری از بحران‌های زیست محیطی ریشه در نگرش ما به طبیعت، موجودات و برداشتمان از چگونگی هستی آن و ادراک ما در این حوزه دارد پس زیربنا و پشتوانه فکری ما نظام فکری خاصی باید باشد و این جهان بینی اسلامی است که مبری از هرگونه آلودگی و تهمت در این ساحت‌هاست.

*در صحبت‌هایتان اشاره کردید که نگاه شما در نگارش این اثر نگاه فلسفی و عرفانی به موجودات و محیط زیست بوده است، بیشتر چه متفکرانی در حوزه فلسفی بودند که بر محیط زیست توجه ویژه داشتند؟

-همه متفکران اسلامی به این بعد توجه دارند و بیشتر ملاصدرا که تأکید به توجه محیط زیست کرده است. ملاصدرا در فلسفه اش معتقد است که تمام جهان تسبیح حق را می گویند و تسبیح را از کتاب الاسفار الاربعه آورده که تفکر در حق نشان دهنده این است که جهان جاندار و زنده است و برخورد بی رویه مبارزه با محیط زیست اشتباه است.

*خیلی عجیب است که کسانی که خود دم از توجه به انسانیت و محیط زیست دارند و در واقع خودشان با نحوه فعالیت های تکنولوژیکشان طبیعت را تخریب کرده اند چنین اتهامی را به انسان مؤمن و ادیان ابراهیمی می زنند؟

-البته کسانی که چنین اتهامی می زنند بیشتر مسیحی نیستند بلکه غربی هستند و مسیحیت یک گروه از غربیان هستند، با این حال بنده در این کتاب دفاع کردم و حرف هایشان را با استدلال پاسخ دادم البته در انتخاب کتاب هم آوردم که مسئولین چه اندازه مسئولیتشان سنگین است کسانی که مسئولیت اجرا و حفظ کشور و مدیریت را برعهده دارند در جه نخست بار سنگینی در زمینه حفظ منابع طبیعی کشور و دقت برای آیندگان دارند چرا که باید پاسخ گو باشند.

* درباره اهمیت فرهنگ عمومی و آموزش توجه به محیط زیست برای مردم نیز در این اثر مطلبی بیان کردید؟

-بله درباره فرهنگ عمومی و توجه مردم نیز در فصلی مباحثی را بیان کردم چرا که توجه خود مردم نیز در کشور به این حوزه بسیار با اهمیت است.

*نکته پایانی و کار بعدی در دست انتشارتان چیست؟

-الان مشغول ترجمه مقالات محیط زیست به متن انگلیسی هستم چرا که سازمان محیط زیست اظهار علاقه کرده تا اینها را به انگلیسی نیز منتشر کنیم که ان شاءالله به زودی نیز این اثر منتشر می شود.